

MINISTORY XIII

DAGRAPPORTEM VAN DE GEMEENTEPOLITIE OOSTERBEEK, 17 t/m 20 SEPTEMBER 1944.

Van aantekeningen voorzien door G.H.Maassen.

Toen op zondag 17 september 1944 hoofdwachtmeester G.Huijgen om 7 uur 's morgens op het politiebureau in Oosterbeek (Utrechtseweg 107, de huidige Muziekschool) de wacht overnam van zijn collega, hoofdwachtmeester W.Maassen, maakte hij zoals gebruikelijk zijn eerste aantekening in het dagrapportenboek. Zoals het woord al aangeeft werd dat boek gebruikt voor het vastleggen van meldingen die op het bureau binnenkwamen. De dagrapporten werden bijgehouden tot en met 20 september. Van de laatste melding werd het tijdstip al niet meer genoteerd en we moeten aannemen dat de dienstdoende agent (Huijgen) nadat hij zijn paraaf gezet had, zich bij zijn gezin in de kelder van zijn huis aan de Ploegseweg voegde. Het mag toch wel verbazingwekkend worden genoemd dat de betrokken Oosterbeekse politieagenten (behalve Huijgen en Maassen, ook nog hoofdwachtmeester W.G.Koster) ondanks de gevechten tot en met woensdag trouw hun plicht bleven vervullen.

Het is opvallend dat nergens melding wordt gemaakt van de luchtlandingen zelf en dat Oosterbeekse burgers tot op het laatst keurig doorgaven dat huizen in brand stonden, dat er munitie in een tuin lag, etc.

Voor het overige spreken de aantekeningen, die voor het grootste deel letterlijk zijn weergegeven, voor zich. Er is een selectie gemaakt die, waar nodig, vergezeld wordt door verklarende noten. Deze zijn in een kleiner lettertype gedrukt.

Het betreffende dagrapportenboek wordt, tesamen met de overige exemplaren die de oorlog hebben overleefd, bewaard in de gemeentelijke archiefbewaarplaats. Omdat het in principe nog niet openbaar is, heeft de hoofdinspecteur van politie voor het gebruik van de gegevens voor deze ministory toestemming gegeven, waarvoor onze dank.

Zondag 17 september

- 11.30 J.J.v.Duuren, Acacialaan 28 bericht bominslag Stenenkruis, 2 doden, gewonden en brand.
- 11.32 G.J.Wiggers, v.Spaenweg, meldt bominslag Stenenkruis, doden en gewonden.
- 12.20 De Ruiter, waarnemend stationschef Wolfheze, meldt bominslag station Wolfheze (voltreffer), vier woningen door voltreffers getroffen, alles puin en stof, personen bevinden zich nog in schuilkelders.  
Heer Groenendijk, Heuveloordweg, stelt zich vrijwillig met auto in dienst.  
Luchtbeschermingsdienst, Geneeskundige dienst, Brandweer gewaarschuwd.
- 12.35 Striker, waterfitter, meldt brand steenoven Sanders. Eveneens brand richting Bilderberg.
- 13.20 Dr.Coebergh (veearts) meldt dat op de weide nabij het station Oosterbeek-Laaag 20 dode koeien liggen die waarschijnlijk door bomscherven getroffen zijn.
- 13.35 Bericht komt dat de woning van hoofdwachtmeester Maassen aan de Benedendorpsweg getroffen is. Geen persoonlijk ongelukken.

Bommenwerpers van de Amerikaanse Luchtmacht probeerden rond 11.30 uur Duitse lucht-afweerstellingen ten westen en ten oosten van de spoordijk in de Rosandepolder uit te schakelen. Enkele bommen kwamen echter in de omgeving van het Stenenkruis terecht. Daarbij kwamen Albertus Willemsen (36 jr.) en Willem van Brummelen (21 jr.) om het leven. Zij waren de eerste burgerslachtoffers in Oosterbeek.

Ongeveer tezelfder tijd werd ook het terrein van het Psychiatrisch Ziekenhuis in Wolfheze gebombardeerd. Doelwit vormden in dit geval daar gelegerde Duitse troepen. Sinds 10 september waren deze ingekwartierd in de kliniek Neder-Veluwe en ook elders in het dorp (Hotel De Buunderkamp, Tehuis voor Blinden, de Christelijk School aan de Parallelweg en bij burgers). De volgende dagen arriveerden ook stukken geschut (39 stuks, later verminderd tot ca. 27), terwijl tussen de paviljoens in het bos munitie opgestapeld werd. Het bombardement kostte uiteindelijk aan 80 personen, patiënten, verplegend personeel en burgers, het leven. Het Tehuis voor Blinden brandde uit en ook woonhuizen werden zwaar getroffen.

De melding van de heer Striker over de steenoven van Sanders heeft betrekking op het bedrijf in de Rosandepolder, ten westen van de spoordijk, aan de Polderweg. Het terrein is nu in gebruik bij de Stichting Oosterbeekse Rijnsoever als camping en jachthaven. De resten van de ringoven zijn nog aanwezig.

Met de brand "richting Bilderberg" wordt ongetwijfeld Wolfheze bedoeld.

23.40 Hoofdwachtmeester Nauta geeft kennis dat bij hem te Renkum, namelijk bij hem aan het bureau bij Hardeman, Keijenbergscheweg, en in het gebouw het "Witte Kruis", een krankzinnige zit.

In de verwarring na het bombardement op Wolfheze is een aantal patiënten van het Psychiatrisch Ziekenhuis op eigen gelegenheid op stap gegaan. In bovenstaande en in latere meldingen komen we sommigen van hen op verschillende plaatsen in de gemeente tegen. De meesten zijn uiteindelijk teruggekeerd. Enkelens werden later dood aange- troffen.

#### Maandag 18 september

07.00 De luchtbescherming brengt een Engels geweer en helm aan het bureau.

08.00 Wachtmeester Pahlplatz van de marechaussee brengt een in de tuin bij huize Eikenhorst gelegen handgranaat.

Eikenhorst was de middelste van drie villa's die stonden op de plaats waar nu aan de Utrechtseweg/Lebretweg het bejaardencentrum Overdal is.

10.00 Inspecteur Jansen meldt dat een vrouw genaamd Hofman, wonende hoek Schoolstraat/ Taludweg, door een schot gedood is.

10.35 De Swart (RAFA), Benedendorp, geeft kennis dat twee onbeheerde rijwielen zijn geborgen in de fabriek.

P.C.de Swart woonde aan de Benedendorpsweg tegenover zijn timmerfabriek RAFA (Radio Apparaten Fabriek Arnhem). De bewuste panden werden na de bevrijding verwoest aange- troffen en zijn nu vervangen door de huizen met de respectievelijk de nummers 114 en 99. Wellicht waren de eigenaren van de fietsen gevlucht voor het oorlogsgeweld.

11.15 Jacobus Bles, evacué, wonende Parallelweg ten huize van P.W.Hoftijzer, komt met de mededeling dat gisterenavond te omstreeks 21 uur genoemde Hofijzer op onver- klaarbare wijze is verdwenen, terwijl hij buiten gereed stond om naar de brand op de Graaf van Rechterenweg te gaan.

Melde tevens drie koeien dood in de weide Johannahoeve, vermoedelijk van Aalbers.

Hoftijzer komt in de overige meldingen niet meer voor. Hij is in ieder geval weer boven water gekomen, want hij heeft na de oorlog nog in Oosterbeek gewoond. Wat met "de brand" wordt bedoeld is nog onbekend.

11.30 Huismeester Van Aken, Stichting Wolfheze, Meldt dat zijn vrouw gisteren tijdens het bombardement op Wolfheze dodelijk is getroffen. Caspers kennis gegeven, daar de zoon van Van Aken tijdelijk bij hem vertoeft.

11.35 Van Neck, Beukenlaan, meldt dat de watertoren door een granaat is getroffen. Niet uitgesloten dat hangende stukken gevaar opleveren voor passage watertoren- pad. Bobeldijk gewaarschuid.

De watertoren stond aan de Molenweg (oostzijde) tegenover de huidige Ireneweg. Het verbindingspad Molenweg-watertoren-Beukenlaan werd "Watertorenpad" genoemd. M.Bobeldijk, opzichter Bouw -en Woningtoezicht, was tevens opperbrandmeester.

11.40 Geurtsen, Steynweg, meldt een onontplofte granaat Steynweg, hoek Paul Krügerstraat.

11.45 Wolzak meldt dat indien nodig bedden verkrijgbaar zijn bij de Wilhelminaschool en de RK-Jongensschool.

De Wilhelminaschool werd verwoest. Nu staan daar de panden Wilhelminastraat 26-30. Het gebouw van de RK-Jongensschool staat nog aan de Sint Bernulphusstraat 7-9.

12.00 Bax, Utrechtsestraatweg, meldt dat bij hen is aangekomen een zenuwpatiente, niet in het bezit van papieren. Draagt een herenjas.

Mevrouw Van Mastbergen te Wolfheze meldt dat gisteren direct na het bombardement een auto voor het huis van loodgieter Klaver stopte. De inzittende personen liepen de woning binnen, terwijl niemand thuis was. Uit een in die woning staande koffer is onvreemd een portefeuille met inhoud geld. Deze vermissing is ontdekt direct na het bezoek van die personen.

12.45 Van Bode meldt benzinetank in de tuin van Reijenbeek, Beukenlaan 16a. Ook bij het Badhuis, Lebretweg, ligt een gevulde benzinetank.

Het "Zalencentrum Lebret" - tot voor kort het Parochiehuis - herbergde destijds ook het gemeentelijk badhuis.



- 15.30 Berendsen, Strodorpsweg, meldt dat in de Beukenlaan gewonde Engelse soldaten liggen. Een Rode Kruis-zuster die hen wilde helpen, kreeg een schot door haar arm. De Tafelberg gewaarschuwd.
- 15.10 De rechercheur Wetsteijn meldt dat bij J.Wetsteijn een granaat in de woning is geslagen. Geen persoonlijke ongelukken.
- 15.45 Uitslaande brand gemeld op Mariëbergweg, woning T.H.Smit. Bobeldijk kennis gegeven.
- 16.30 Bericht kind van Meeuwse en kind van Snijder, Parallelweg, gewond. Rijks met twee EHBO'ers erheen gegaan.  
Beide kinderen, Cornelis Gerrit Meeuwse (11 jr.) en Sibilla Hendrika Snijder (2 mnd.) zijn dezelfde dag aan hun verwondingen overleden. De heer A.Rijks was leider van de E.H.B.O.
- 16.30 Huisdeur woning Utrechtseweg 95 door militairen binnengedrongen.
- 18.30 V.d.Sluijs, "Dreyeroord", geeft kennis dat huize Waldfrieden in brand staat. Directeur Brandweer V.Buuren kennisgegeven.
- 18.40 Hoogendam, Johannahoeve, geeft kennis dat er gewonde soldaten bij huize Waldfrieden liggen.  
Huize Waldfrieden behoorde tot het landgoed Johannahoeve; nu staat daar het hoofgebouw van de missionarissen van Mill Hill, missiehuus Vrijland.
- 18.35 Wordt aan het bureau gebracht door zuster Egbertse, een van naam onbekende vrouw, verpleegde van de Stichting Wolfheze, die bij Bax was aangekomen. Deze is door tussenkomst van de inspecteur overgebracht naar het sanatorium "Hemeldal".  
Rust- en herstellingoord 't Hemeldal van E.H.J.Zwarts aan de Graaf van Rechterenweg, ten westen van de huidige opvang- en begeleidingsinrichting "Paula", werd later in brand geschoten en brandde volledig uit. Vijf mensen kwamen daarbij om het leven.
- 19.30 Post watertoren te Doorwerth meldt dat de boerderij van Jurrius, staande op de Doorwerthse heide, in brand staat.
- 19.45 Gerritsen, wonende Schelmseweg 2, geeft kennis dat voor het woonhuis van mw. Tromp Meesters, Schelmseweg 31, een fosforbom op het trottoir ligt.  
Bret, wonende Van Wassenaerweg 10, geeft kennis dat bij hem twee gewonde Duitse militairen liggen. De Tafelberg in kennis gesteld.
- 21.00 Brig.Nauta te Renkum bericht dat de boerderij van Dorrestijn (Klein Amerika) is afgebrand.

#### Dinsdag 19 september

- 8.45 Terwindt, Rosandeweg, bericht dat er munitie, bestaande uit granaten, groot en klein, plus handgranaten in zijn tuin liggen, die hij gaarne verwijderd wil hebben.
- 10.30 Brand boerderij Bongers, Borgerhoeve. Opperbrandmeester Bobeldijk gewaarschuwd.
- 12.15 Voltreffer geplaatst in woningen Heuveloordweg 1-5-7-12-14 en 17, Watertorenweg 8, Molenweg 11-13-14 en 39 en Emmaweg 22.  
Watertorenweg = de huidige Ireneweg; Emmaweg = Emmastraat.
- 12.45 Op ca. 15 m. afstand van de woning van G.v.d.Kamp, Cornelis Koningstraat 11, een granaat ontploft. Daarbij is Willem Rieksen, geboren 7-4-1933, Cornelis Koningstraat 18, aan de rug gewond en Hendrik van Vooren, geboren 17-3-1926, Kapelstraat 30 Arnhem, in zijn gelaat is gewond. De woning heeft glasschade en ruitenschade bekomen. Op het pand nr.56, 1e etage NO-zijde, is een granaat ontploft. Niemand gewond of gedood. Aan de panden 56 en 54 dak-hout-glasschade, tevens vitrage.  
Voor het pand Utrechtseweg 110a, café-restaurant Concordia, bewoond door J.M. van der Velden, een voltreffer in het trottoir. Alleen 3 ruiten stuk op het terras.
- 13.15 J.Nijhuis, Vogelweg 16, geeft kennis dat er een voltreffer is ingeslagen in de schuilkelder bij Modder, Vogelweg 21. Dode en gewonden.
- 13.00 Van Brakel, Paasberg 13, geeft kennis dat er een dode op de Van Toulon van der Koogweg bij woonhuis Evers ligt en dicht daarbij een gewonde. Luchtvaart kennis gegeven.

13.45 Mevrouw Van 't Ende, Prins Bernhardweg 8, geeft kennis dat het woonhuis van de aldaar wonende Kraaljenhagen (nr.6) blijkbaar begint te branden. Later wordt kennis gegeven dat het huis is afgebrand.

Op 1 april 1942 had burgemeester J.J.Talsma ter openbare kennis gebracht dat op last van de Duitsers de naam van Prins Bernhardweg gewijzigd was in Spoorstraat. Niet iedereen hield zich blijkbaar aan dat voorschrift !

14.10 Van Manen, brandstoffenhandelaar, Weverstraat 152, geeft kennis dat een zekere Soetjes, Fangmanweg 20, gevangenen, die afkomstig zijn uit de strafgevangenis, in school I heeft geborgen.

Bedoeld wordt Ir.F.de Soet, Weverstraat 146, die in het boek "Niet Tevergeefs - Oosterbeek's burgers temidden van de strijd der Airbornes September 1944" (1946) vanaf blz. 34 verhaalt van genoemd voorval. School I was de zgn. "Klompenschool", de Openbare Lagere School onderaan de Weverstraat; School II was de eerder genoemde Wilhelminaschool.

14.30 Van Harskamp, Jan van Embdenweg 33, geeft kennis dat in pand nr.31 een voltrefeer is terechtgekomen.

Bominslag Vogelweg. Gedood Johannes Gerardus Piek, 40 jaar. Zwaar gewond zijn: Hendrik Piek (14 jr.), mej.D.Karel (17 jr.), mej.J.Piek (11 jr.), Van Harskamp, Vogelweg 13. Gewonden overgebracht naar De Tafelberg.

In het boek "Zes Dorpen in Oorlog en Verzet" (1984) vertelt de voormalig politie-beambte H.Elijzen op blz.132 over deze gebeurtenis.

15.30 Vreede, Wolfhezerweg 37, geeft kennis dat achter zijn woning munitie ligt.

George Willem Vreede, oud ritmeester van het Regiment Huzaren, 71 jaar, zou op 20 september in zijn oude rijbroek tegen de Duitsers ten strijde trekken. Hij stond zwaaiend met een pistool in zijn tuin toen hij werd doodgeschoten.

17.30 J.J.van Woerkom, Backerstraat 53, geeft kennis dat bij H.O.P.v.d.Berg en J.Th. Piek, beiden Taludweg, een brand is ontstaan.

17.45 Opperwachtmeester De Haen meldt dat twee manden, waarin vermoedelijk ieder een benzinetank, neergelaten zijn achter het Zusterhuis, gelegen aan het Sint Bernulphuspad.

18.00 J. van Woerkom, Backerstraat, geeft kennis dat achter pand nr.22 twee parachutes zijn gedaald, waarin vermoedelijk benzinebussen.

19.20 Keijs, Sint Bernulphuspad 4, geeft kennis dat hij in het bezit is van verschillende adressen waar parachutes zijn gedaald. Een busje olie is door hem gedeponeerd op het bureau.

21.15 Wordt door Engelse militairen aan het bureau gebracht Lotte Hermine Anne Wagner, geb.29-12-1922 in Düsseldorf (D), wonende Overtoom 430 III en Alphonse Geldrude, geb.22-3-1922 te Catholique, wonende te Amsterdam. Voor onderzoek ingesloten.

7.30 Rombout meldt dat D.Rijks gewond ligt bij Snoeck Henkemans, Unksepad 1.

Volgens de overlijdensakte werd Derk Rijks, 79 jaar, op 1 oktober 1944 dood aangetroffen "in de gemeente Renkum". Het opgravingsrapport vermeldt dat hij was begraven in de tuin van Van der Sande, Jhr.Nedermijer van Rosenthalweg 79, hoek Bato'sweg. Dat is niet zo ver van het Unksepad.

#### Woensdag 20 september.

07.30 In bewaring twee arrestanten H.Wagner en A.Geldrude. Brood en drinken verstrekt.

09.00 Kortman bericht een dode Frater bij het Parochiehuis. De Tafelberg heeft bericht ontvangen.

10.30 Striker geeft kennis dat 3 panden staande aan de Molenweg afgebrand zijn.

Wolzak geeft kennis dat de echtgenote van De Haan, Emmastraat 50a, thans ge-evacueerd is naar Doorwerth, Kerkstraat 32.

Bovenstaande melding is de laatste in het dagrapportenboek, dat begint op 25 augustus 1944. De rest van het kloeke boek is leeg; slechts 57 bladzijden zijn beschreven. Wat er van de twee Duitse meisjes is geworden is onbekend. Tips daarover zijn van harte welkom en dat geldt ook voor andere correcties en aanvullingen.